

עש"ז

עמ"י

קונטרס

בענין זמן פורים

בבני ברק וכדו'

ובעיר לוד ואחיסמך

ממה שחנני השי"ת ברחמיו עלי
חיים ישראל ברוך גוטמאן
אדר תש"פ

להארות והערות
ניתן לפנות ל:
054-8538370

לעילוי נשמת

אימי מורתי מרת אסתר חיה בת הר"ר
שמואל אליעזר ע"ה
נלב"ע ר"ח אדר שנת תשע"א
ת.נ.צ.ב.ה.

הנה לאחרונה נתרבו כמה וכמה טענות שצריך להחמיר לעשות שני ימים בבני ברק, ולפי כמה טענות יש מקום שעיקר הפורים הוא בט"ו, אבל נראה דהגם שמכמה אחרונים יוצא שיש ספק בזה, אבל מכל הראשונים והקדמונים לפי מה שהבינו הגדר של סמוך ונראה, פשוט שהזמן הוא בי"ד וכמנהג העולם.

והטענות בזה, דלאחרונה מצאו כמה דברים עתיקים בעיר רמת גן, ואפשר שיש שיירים מאיזה חומה, לכן יש מקום לספק בזה כמו כל עיירות הישנות, וכן יש יותר סמיכות ליפו מצד ריבוי הבתים, וכן מצד העירוב שיש על כל גוש דן, ובודאי שהי' בשטח גדול כזה עיר מוקף חומה, גם מצד הבני ברק של חז"ל שמשערין שזה במקום "צומת מסובין" ויש נראה וסמוך, ועוד טענות כאלו, ומלבד זה יש טענה שיש רצף של בתים (הגם שכלול בהם משרדים ובית חולים) לעיר לוד שטוענים כהיום שקרוב לודאי או ודאי שהיא לוד של חז"ל, וא"כ אפשר שצריך לעשות רק ט"ו.

והנה בכל הצדדים שהוא סמוך או נראה למקום של ספק, השאלה היא רק לשי' החזו"א (סי' קנ"ג) שגם לעיירות הספיקות יש דין של סמוך ונראה, אבל השאלות של לוד או העירוב וכד' שטוענין שיש ודאי מוקף חומה בשטח הזה, הוא אליבא דכו"ע.

אבל באמת כשמסתכלין בראשונים נראה שכל הנושא אינו נדון בכלל, כי יש לחקור מה הדין של סמוך ונראה, האם הוא דין יבש שכל מה שסמוך או נראה לכרך יש לו דיני הכרך מצד חשיבות הכרכים, ואם יש עיר גדול כאנטוכיא שמתחיל תוך השיעור של סמוך ונראה למקום המוקף חומה והוא קטן ביותר, קורין כולם בט"ו, או שכל דין של סמוך ונראה הוא מצד שהם כאילו טפלים לעיר, וכמו שיש בהרבה עיירות העיר וגלילותיה, אבל כשהמציאות אינו כן אין בו דין סמוך ונראה.

והנה מלשון המשנה "עיירות גדולות קורין בי"ד" משמע להדיא שכל עיר גדולה קורא בי"ד, ואם נאמר כצד הא' שכתבנו, אז אינו מיושב המשנה אבל לפי הצד השני אזי המשנה כפשוטה דמוקף חומה קורא בט"ו וכל הבטל להמוקף חומה הוא בכלל מוקף חומה, אבל עיר גדולה קורא לעולם בי"ד כי אין לו ביטול להמוקף חומה.

אלא שמלשון רש"י (מגילה דף ב:) בהלימוד של ריב"ל דסמוך ונראה נדון כדרך דלומדים את זה מרביי דמדינה ומדינה ועיר ועיר, והכונה כמ"ש רש"י שם דכל עיר הסמוך למדינה קורא בט"ו, ע"כ מזה משמע שכל עיר גדולה כמות שהיא קורא בט"ו, וכן בכמה אחרונים ובעיקר בתשובות חתם סופר (או"ח קצ"ג) כשרצו לומר שגם עיר הסמוך לדרך קורא בט"ו מדויקים את זה מדברי רש"י, ובעיקר החתם סופר שמפרש להדיא שעיר גדולה כמות שהיא אפילו כאנטוכיא סמוך לדרך קורא כדרך.

אבל באמת אין ראייה מרש"י כ"כ אלא שגם עיר הסמוך קורא כהדרך, ולא דוקא כפר וכמו שדייקו כמה אחרונים לאפוקי ממ"ש בטוש"ע רק כפרים, אבל יכול להיות שמדבר על עיר שבטל להדרך, אלא שהחתם סופר מסתימת לשון רש"י כל עיר הסמוך למדינה בנה שגם עיר גדולה כן (ולפי"ד רש"י הוא משמעות הפסוק של עיר ועיר).

אבל ברשב"א וריטב"א (שם) מבואר שהלמוד הוא ממ"ש "מדינה מדינה" שבא לרבות הסמוך ונראה למדינה, ומעיר ועיר לומדים שסמוך לעיר יש לו דין עיר, ונפ"מ כתב הרשב"א שאין להם דין כפרים להקדים, והחתם סופר שם ר"ל שהוא סברא בעלמא שאם הם סמוכין לעיר אין להם צורך להקדים. (ועי' טורי אבן שהקשה על הרשב"א שאין שום סברא בזה).^א

אבל לכ' בריטב"א א"א לומר כן, כי הריטב"א מקשה דלמה לי קרא גם במוקפין וגם בעיירות, ותי' דכיון שדין סמוך ונראה הוא חידוש ממילא אם היה כתוב רק א' א"א ללמוד השני עיי"ש, ולכ' לפי החתם סופר פשוט שאין ללמוד א' מן השני, דבמוקפין הדין מצד חשיבות הכרכין שנותנין להם סמוך ונראה וכמ"ש שם (דלכן גם עיר גדולה מתבטל להדרך עיי"ש), ובעיירות הדין מצד הסברא שאין להם צורך להקדים, וע"כ שזה דין כללי בעיירות שיש להם דין סמוך ונראה וכל הערים שזים, ובעצם אפשר ללמוד א' מן השני, ורק בגלל הסברא של אין לך בו אלא חידושו א"א ללמוד.

^א ועי' בסוף הקונטרס שהבאנו ראייה מהריטב"א ר"ה דף כ"ט: דגם אם כתיב "עיר", י"ל הכוונה לעיר שבטלה לעיקר העיר, עיי"ש.

וא"כ בע"כ א"א לומר ג"כ מ"ש החתם סופר שעיר גדולה כאנטוכיא בטל לגבי הכרך מצד חשיבות הכרכים, דהא אנו רואין בריטב"א שאין שום מעליותא להכרכים לגבי ענין של סמוך ונראה, וע"כ שסמוך ונראה הוא דין של בטול להעיר, אבל במקום שלא בטל לא שייך, וביותר דכמו שאתה רוצה לתת על העיר הגדולה דין של סמוך ונראה, גם להעיר יש לו סמוך ונראה שכל הכרך יבטל לגביו אלא שזה לא אומרים וממילא כל א' עומד בדינו.

ואין להקשות דא"כ למה הוצרך הריטב"א (ב' ע"א וע"ב) להסביר הטעם של סמוך ונראה מפני שהם מגנו בתוך הכרך ומשתתפי בהדדי, הא דין של סמוך ונראה הוא דין כללי גם בעיירות, ד"ל דאי לאו הסברא של מגנו וכו' לא היה אפשר לתת להסמוך ונראה הדין של הכרך, כיון שחסר בכל הסיבה שיש להכרך לעשות ביום א', או מפני שלא היה בו הנס כ"כ וכמ"ש הרמב"ן (בתחי' המס'), או מפני הדמיון לשושן וכמ"ש הר"ן (בתחי' המס'), אבל עכשיו שיש לו החפצא של הכרך א"כ חל בו הדינים של הכרך מחמת הדין הכללי של סמוך ונראה לכל עיר.²

ונראה שזה כונת התוס' רי"ד (ב'): שכתב דיש כרכים שאין להם סמוך ונראה עיי"ש, והוא תמוה דהאם הכרך הזה פורח באויר שאין לו שטח של קרקע אצלו.

ואי"ל דסמוך ונראה לא אמרנו רק על מקום מושב של אנשים כפר או עיר, אבל לא סתם על שטח ריק, דמה הסברא בזה, אלא שכונתו דמיד סמוך להכרך יש עיר גדולה שאינה בטלה להכרך והיא נדונית בפנ"ע, וממילא אינו קורא כהכרך, נמצא שאין להכרך סמוך ונראה.

ויש לדון אם יש כרך ועיר גדולה שאינו בטלה להכרך ובנתים יש שטח האם נגרר אחר הכרך או העיר לפמ"ש וכמבואר לעיל שלשניהם יש דין של סמוך ונראה. ועיין בספר ציץ הקודש סי' נ"ג.

ובאמת שכך מבואר להדיא בספר ראב"ן ובאגודה על מסכת מגילה, שלכל תקנות העיר משערין בשיעור סמוך ונראה שעד שם דנין התקנה כמו העיר, ולמדן זה

² ועיין בריטב"א ר"ה דף כ"ט: שכתב להדיא על הדין שיש בירושלים בעיר שהיא רואה ושומעת, וכתב דתוקע בשבת שהוא דין של ירושלים ובנותיה והוא כמ"ש שכל הדינים בנוי על ההגדרה של העיר וגלילותיה (ויתבאר בסוף הקונטרס).

מהשיעור של סמוך ונראה דמגילה, והובא בא"ר ובמ"ב סי' תרפ"ח, וע"כ שזה דין כללי עד כמה המרחק מן העיר שנחשב בטל וחלק מן העיר, דאם היה במגילה איזה סברא של יקרי דכרכים וכד' איך אפשר ללמוד ממגילה לסתם תקנות והוא פשוט.

ובאמת יש לתמוה על השעה"צ סק"ה שכתב דמ"ש הריטב"א דצריך להיות משתתף בעניני העיר הוא רק לענין נראה אבל לא לסמוך, ובריטב"א דף ב. מפורש להיפך, (ומדף ג: אין ראייה דאפשר ששם הוא אליבא דריב"ל, עיי"ש), וע"כ כן הוא לשי' הריטב"א שהוא דין של בטלות להעיר וכמ"ש כי זה דין גם בפרזים, וע"כ שזה דין כללי וממילא גם הסמוך הוא כן שצריך להיות חלק וטפל להעיר, ובודאי שהעיקר כמ"ש הפרמ"ג שגם לסמוך צריך להיות משתתף בעניניה.

ועל המ"ב בעצמו יש לתמוה, שהוא מביא הא"ר שהוא דין גם בכל תקנות העיר, וע"כ שבנוי על דין של טפלות, ובשעה"צ כתב שבסמוך לא צריך להשתתף בענינה.

וכן מוכח מתשובת הרשב"א המובא בהגהות מיימוניות שהביאו בב"י אהע"ז סי' קכ"ח, דלענין כתיבת שם המקום בגט חשבינן עד השיעור של סמוך ונראה שיש לו השם של העיר ומקורו ממגילה עיי"ש, וכ"כ בתרומת הדשן ח"ב סי' קמ"ב, וכ"פ בתשובת בנימין זאב סי' ק"ה, ובודאי שאם היה איזה ענין או סיבה מיוחדת לענין מגילה א"א ללמוד מזה לגט, וע"כ שהוא דין כללי עד כמה שנתפשט העיר, ואם נאמר לגבי מגילה שגם עיר גדולה בטלה לגבי הכרך, ע"כ שזה דין במגילה דלגבי שם עיירות בגיטין לא שייך זה, וע"כ שהוא דין של העיר וגלילותיה.

ואם לגבי א"א החמורה נקטו כן ודאי שזה עיקר, ובפרט כשרואים עד כמה שדקדקו בגט על כל קוץ ושעל ע' סי' קנ"ד בסדר הגט, וע"כ שנקטינן שזה הגדר בסמוך ונראה, ואדרבה יש סברא שאסור להחמיר בזה דא"כ אתה מוציא לעז על גיטין הראשונים, וכמו בגיטין דף ה' ובתרוה"ד סי' רל"ב, ועי' ב"ש אבה"ע סי' קכ"ה סק"י.

והאמת דגם החתם סופר דבאו"ח סי' קצ"ג סובר שהוא דין בחשיבות הכרכים, וכמ"ש לעיל וחלק על התשובות מהר"ם אלשיך שלמד שהוא מדין גרירה אחר העיר ובנה יסודו על רש"י וכמ"ש לעיל, אבל באהע"ז ח"ב סי' ל"א מביא ראייה

ממגילה ד"מדינה" כוללת גם מדינה כוללת וגם מחוז, דמ"מדינה ומדינה" לומדים הדין של סמוך ונראה, דהיינו ה"מדינה" הראשון הוא הכרך, ו"מדינה" השני הוא הסמוך ונראה, שהוא המחוז הקטן, והוא פי' הראשונים בהסוגיא דלא כרש"י וקובע כן לענין גיטין החמורים, וממילא אין שום מקור לעיר גדולה הסמוכה לכרך, (ואדרבה דאם מביא ראייה דמדינה הוא גם קטן, ע"כ שלמד דהסמוך ונראה הוא דוקא קטן, אלא שיש לדחות ש"כולל" גם קטן), ובודאי שזה עיקר, וממילא חזר הדין כמ"ש בתשובת מהר"ם אלשיך שהוא דין גרירה אחר העיר.

וגם הטוש"ע בסי' תרפ"ח שכתבו ד"כפרים" הסמוכים לכרך קורין בט"ו הרי שזה רק בכפר, והסברא שהוא בטל להעיר, אלא שבאחרונים כתבו שה"ה בעיירות, ומקורו בלבוש שכתב להדיא או עיירות, אבל לכ' צריך להבין הטוש"ע שכתבו כפרים, אלא שכוונתם לומר שצריך דבר הבטל להכרך ובדרך כלל הוא כפר, אבל ה"ה עיר שיש בה י' בטלנים אם נחשב מגלילי הכרך בטל אצלו וקורא בט"ו, אבל לא דבר שהוא חשוב בפנ"ע.

וכן מבואר בצל"ח בסוגיין שהבין דברי הטוש"ע שבמלת כפרים ר"ל שסובר כהר"ן שצריך להיות משתתף בעניניו, אלא שהוא חולק על הר"ן ואומר שהוא דברי נביאות עיי"ש.

ובעצם מה שחילקו אנשי כנה"ג היום טוב של פורים לשני ימים, נתקשו הראשונים, וברמב"ן בתחי' המס' מבואר דהטעם דאנשים של הכרך לא היה להם כ"כ נס כי היו מגנו בתוך הכרך, ולכן לא עשו יום טוב ורק אח"כ עשו, ולכן יום שלהם הוא אחר היום של הפרזים, ומזה מבואר דאין שום מעלה לכרך בדינים של המגילה, ומה שאמרו בירושלמי שנתקנה לכבודה של א"י הוא רק למה תקנו המוקף חומה מימות יהושע, דאל"כ היה א"י בבזיון שהחומות אינם, אבל עצם התקנה אין בו משום מעלה, וממילא פשוט שאין שום סיבה שכולם יעשו כמו הכרך אם הוא סמוך ונראה ורק מפני שהוא דין כללי בכל עיר.

ורק להר"ן שחולק י"ל שסובר שיש חשיבות להכרכים וכן מבואר בר"ן בביאור הדין למה בכרך קורין לעולם גם באין בו י' בטלנים לשי' תוס' ובי' שם שהוא מפני חשיבות הכרכים עיי"ש אבל מ"מ אינו ראייה שהדין של סמוך ונראה הוא מפני חשיבות.

והמרדכי סי' תשפ"ו בביאור שי' תוס' למה אין דין של כפר במוקף חומה כשאין בו י' בטלנים אמר בפ' מפני שהכרך לא חשיב עיי"ש, וכוונתו לומר שאין אנו שוקדין לתקנת הכרכין לתת להם הקדמה מפני שלא חשיב, והבי' בזה צ"ל עפ"י דברי הרמב"ן שלענין היו"ט של פורים אין שום מעלה בכרכין, דודאי יש דינים בתורה שיש חשיבות לכרכים דאפילו כאן אמרו בירושלמי שיש בזה כבוד לארץ ישראל, אלא דהמרדכי הוסיף דהכרכין לא שכיח, דאם היה שכיח היינו מתחשבין אתם, ואפילו אם נאמר שטעם המרדכי הוא סתם מפני שאינו שכיח לכן לא חשיב, מ"מ יוצא שאין שום חשיבות לכרכים לענין מגילה, הרי שהרמב"ן והמרדכי ג"כ סוברים שהדין של סמוך ונראה הוא דין כללי והוא מטעם בטול וטפלות להעיר.

ובירושלמי כתוב כרך שאין בו י' בטלנים תקנתו קלקלתו, ופי' הרמב"ן לשיטתו שקלקלתו שאין בו י' בטלנים היא תקנתו שקורא כמנהג רוב העולם, והרשב"א דף ג: חלק ע"ז שאדרבה שבח הוא לבני הכרכים לקרוא בט"ו, ולכ' נחלקו בטעם חילוק התקנה של פורים לבני כרכים מפרזים דלהרמב"ן לשיטתו הוא מחמת שלא היה בכרכים נס כ"כ ולכן הקריאה בי"ד הוא יותר חשוב, והרשב"א סובר שנתקן משום חשיבות הכרכים וכבודה של א"י, אבל מ"מ אין ראייה מהרשב"א לדין של סמוך ונראה שהוא ג"כ מטעם חשיבות.

ובחתם סופר בחידושים יש איזה מקומות שבי' החשיבות בכרכים עפ"י הלכה ואגדה לענין מגילה, והוא לשיטתו באו"ח שיש בזה חשיבות, אבל באהע"ז חזר מזה עכ"פ לענין סמוך ונראה וכמ"ש.

ובאמת במאירי אמר בפירוש שהדין של ריב"ל הוא כמו שכתוב בפסוק בית שאן ובנותיה שהיא העיר והגלילות, אבל הוא אמר זה על נראה ולא סמוך עיי"ש.

ועכ"פ יוצא לנו מזה שדעת הריטב"א, והתוס' רי"ד, וראב"ן, ואגודה, והרשב"א, והגהות מיימוניות, והרמב"ן, והמרדכי, ופשטות הטוש"ע, ומהר"ם אלשיך, והבנימין זאב, והא"ר והמ"ב שהביאו, שדין סמוך ונראה הוא דין כללי של גרירה אחר העיר ומדין טפל, אבל כשאין זה אין בו דין סמוך ונראה, וכמו כל תקנות העיר, והוא פשטות המשנה ש"עייירות גדולות קורין בי"ד", ולא מצינו בראשונים מי שחולק, אלא החתם סופר בתשובה באו"ח שדחה דברי המהר"ם אלשיך שהוא

מדין גרירה, ובנה יסודו על דברי רש"י, והוא בעצמו באבן העזר פי' כדברי שאר ראשונים, וגם הצ"ח שג"כ אינו מרוצה מהמהלך שהוא מדין משתתף עם העיר, מ"מ מודה שדעת הטוש"ע הוא כך, ובודאי שלהלכה לא היה פוסק אחרת מ"מ ש בשו"ע.

אלא שלפי החתם סופר באו"ח שבנה יסודו על רש"י שכתב עיר הסמוך למדינה ומזה נשמע שכל עיר אפילו שהיא גדולה, א"כ אפשר שכל אלו שכתבו דין של סמוך ונראה הוא גם בעירות ג"כ סוברים שגם גדולה כאנטוכיא יש בו דין סו"נ, והוא הלבוש שכתב להדיא כפרים ועיירות, וכן בנתיב חיים הוסיף על השו"ע גם עיירות, (אלא שכתבנו שאין בזה ראייה כ"כ שי"ל שהכונה עיר שהוא בטל להכרך אלא שלפי החתם סופר יוצא כך). וגם בטורי אבן דחה פי' הרשב"א וסבר שלומדין סו"נ מהכפל של עיר ועיר, ולפי הבנת החת"ס יש ראייה שגם הוא סובר דגם עיר גדולה אם הוא סו"נ להכרך קורא בט"ו, אבל למעשה אינו מזכיר וכמ"ש"כ. (ועי' בסוף הקונטרס מש"כ בדעת הטורי אבן).

וגם בתשובות מהר"ם אלשאקר סי' ק"י כתב שריב"ל בא לרבות כל הסמוך ונראה עמו שכל מיני דברים כפרים ועיירות שכולם קורין בט"ו, ומזה משמע שהכל ממש קורין כמו הכרך וע"ז צריך לומר שהוא מפני חשיבות הכרכים וכמ"ש בחתם סופר באו"ח.

וכן בתשובות משאת משה ח"ב סי"ג כתב שדין סמוך ונראה הוא מפני יקרי הכרכים, וכ"מ מ"מ ש"ש דמה היה הספק בטבריה, הא טבריא סמוך לחמתן, ולכ' י"ל שטבריא שהיה מקום מגורים של הרבה תנאים ועוד וא"כ מי יימר שזה בטל לחמתן, וע"כ שסובר שמפני חשיבות הכרכים הכל בטל אצלו.

והגם שבירושלמי ריש מגילה מקשה קושיא כעין זה ממש, אבל ע' פני משה שבי' הקושיא דחמתן הוא סמוך לטבריא והגמ' ידע דחמת היה בטל לטבריא.

ואי"ל דהראשונים למדו ממגילה רק שעד סמוך צריך להיות אחת, אלא שבכל ענין הוא באופן אחר, דבסתם תקנות הוא רק כשהסו"נ הוא בטל, ובמגילה הוא בכל אופן כי צריך שכולם יתבטלו להכרך כשהוא סמוך וכמ"ש בחתם סופר, א"א לומר כך, דא"כ השייכות שיש להסו"נ עם העיר במגילה הוא ענין אחר לגמרי

מהשייכות להסמוך עם העיר בגט, וגם בכמה ראשונים מבואר שאין שום חשיבות לכרכים עכ"פ לענין סו"ג, וכמ"ש.

ונמצא כי פשטות שי' המהר"ם אלשאקר, והלבוש, והנ"ח (לפי הבנת החתם סופר באו"ח), והחתם סופר באו"ח (דבאבן העזר חזר), והצל"ח, והמשאת משה, סוברים שהוא מחמת חשיבות הכרכים, והצל"ח כתב דהשו"ע אינו סובר כמותו, וחתם סופר חזר בו, ונשאר רק פשטות המהר"ם אלשאקר והמשאת משה והלבוש, והנ"ח עפ"י שי' החתם סופר באו"ח נגד כל הני רבוותא, ובודאי הלכה כמותם, ובפרט שפסקו כן לענין גט, וממילא א"א להחמיר וכמ"ש.

והנה במשאת משה הגם שהוא סובר שהתקנה מחמת חשיבות הכרכים ומשמע גם שעיר גדולה בטלה להכרך, מ"מ אמר בא"ד שכדי להיות דין של סו"ג צריך להיות שמו עליו על הכרך, וצ"ל דגם הוא מודה שאין דין יבש שכל שסמוך לכרך נדון ככרך אלא שהוא דין של בטול להכרך, אלא שסובר שמחמת חשיבות של כרכים הכל בטל אצלם (או שעשו כאילו הכל בטל אצלם), וכמ"ש בחתם סופר בתשובה, וכשאר שמו עליו לא שייך כל הענין, וכן מבואר בחת"ס שכל הדין של סו"ג הוא מחמת שלא יהא חוכא ואטלולא שמקומות הסמוכים אליו חוגגין יו"ט ואילו אצלם הוא יום חול, כי בזמן תקנת מרדכי לא ניתקן עדיין מגילת תענית שאסור זה בזה, וכעין זה מבואר בטורי אבן (דף ג:) שהוא מטעם לא תתגודדו, וממילא פשוט דכשאר שמו עליו לא שייך כ"ז.

ובזה מבואר מ"ש בירושלמי (שם) דר"י קרי בכנשתא וכ' ואמר דין הוא עיקר **טבריא** דאם היה נאבד המקום של טבריא הישנה לגמרי לא היה קורא בט"ו, אבל כיון שהוא יכול לומר שזה הוא **עיקר טבריא** ממילא קורין בט"ו והחזו"א נתקשה בזה עיי"ש.

וראיתי בספר ציץ הקדש (סי' נ"ג) שר"ל שהגם ששורש התקנה היא מחמת לא תתגודדו, אבל אחר שכבר תקנו תקנו, אבל אינו מוכרח ונכון כלל כיון שלא תתגודדו הוא דין גמור, ובפשטות הוא דאורייתא, וכדמשמע מהרמב"ם סוף הל'

ע"ז ועי' בספר המפתח שם שמביא כמה אחרונים שזה רק דרבנן², א"כ ודאי י"ל שהכל בנוי על הכללים של לא תתגודדו.

ובזה מבואר הטעם של המשאת משה למה בעיירות הספיקות אין דין של סו"ג, כי כיון שבעיקר העיר הוא ג"כ ספק, א"כ אין לא תתגודדו בהסו"ג, ודבר זה מבואר ביו"ד סי' פ"ב אצל סימני עופות דאם יש מקום א' שאוכלים איזה עוף ובמקום אחר לא, אז כ"א ינהג כמקומו, דהגם שבעצם כולם יכולים לסמוך על אותו מקום שאוכל שיש לו מסורת, אבל אולי יש במקום שלא אוכלים עוף טמא שדומה לעוף הטהור ולכן עשו סייג שלא לאכול, ולכן מי שבא ממקום שלא אוכלים למקום שאוכלים יכול לאכול, כי שם אין העוף הטמא ואין בו הסייג, ומ"מ מי שבא ממקום שאוכל למקום שלא אוכלים מותר לאכול, ולכ' קשה דהא במקום ההוא יש מנהג שלא לאכול מחמת סייג ואין מותר לאכול, וע"כ שבאמת אינו ברור שיש שם עוף טמא, אלא שא"ל כך ולכן צריך להחזיק המנהג מי שדר שם, אבל מי שבא ממקום שאוכלים א"א לומר לו מכח ספק שלא יאכל, וכן מבואר בסי' קט"ו לענין גבינות עכו"ם דאם הולך ממקום שאין אוכלים למקום שאוכלים מותר לאכול שם, כי במקום שאוכלים עושים הגבינה בטוב בלי חשש, ולהבא ממקום שאוכלים למקום שאין אוכלים נחלקו, די"א שמותר אם יש לו היכר כי א"ל שהגבינה זו היא טוב אלא ששייך היכר שבא ממקום המותר, וי"א שאסור גם עם היכר כי אפשר שבמקום זה נהגו כהאוסר, עי' בחי' רע"א בשם מהרי"ל.

אלא שלכ' א"כ ההולך ממקום שאין אוכלים למקום שאוכלים יהא אסור כפי מקום שיצא משם, וכ"כ בתו"ח כמו שהביאו ברע"א, ומ"מ סיים שלא נהגו כן, ולכ' צ"ב, וצ"ל עפ"י מ"ש דיש ספק אם במקום האסור נהגו כן מצד הדין או דהגבינה אצלם אינו טוב ולכן במקום ההוא אסור לאכול אפילו גבינה של מקום המותר, אבל במקום אחר ששם נהגו היתר ואתה בא לאסור בגלל המקום שיצא משם אמרינן כיון שהוא רק ספק אז המנהג של מקום זה שהוא עכשיו שהוא ודאי גובר על הספק וכן מצוי בעוד מקומות.

ואין לומר שכיון שיש פסוק על סו"ג א"כ אינו משתנה כלל עפ"י טעם הדבר כי לא דרשינן טעמא דקרא, זה אינו כי באמת מצינו כמה פעמים שדרשינן הטעם,

² וברא"ש פסחים פ"ד ס"ד כתוב שדוחה איסור דרבנן.

וכמ"ש בתשובות חת"ס וע' בש"ך יור"ד סי' פ"ז שמתיר לבשל בב"ח לרפואה, (ולכן סובר שם דאין מראית עין על בישול חלב אשה כיון שיכול להיות שמבשל לצורך רפואה עיי"ש), והטעם שהתורה אסרה רק שלא יבוא לאכול ולכן לרפואה מותר הרי דדרשינן, ועוד דפסוק בדברי קבלה י"ל לכו"ע דרשינן טעמא דקרא, ובפרט אם נאמר שיש לו רק דין של דרבנן ואינו חמור כדאורייתא, וכ"מ מדברי הראשונים שדנו בספיקות מטעם סד"ר לקולא, ומלבד זה דכיון שיש פסוק בתורה של לא תתגודדו, ע"כ כשהתורה ירצה לקבוע יו"ט שתלוי בחילוקי מקומות ע"כ שבנוי על היסודות של מנהג, וגם לענין דאורייתא כמו לענין פירות שביעית מתחשבין עם הכללים של מנהג, וכ"מ בעוד מקומות ע' שו"ת רדב"ז (ח"א סי' ע"ו) לענין קביעות מקום השבת, דבעצם יש לכ"א השבת שלו דמונה ו"ו ומקדש שבע, אלא שבמקום שיש אנשים בטל הוא לגבי המקום, הרי דגם בדאורייתא אמרינן כן.

ולכ' יל"ע על מ"ש שתלוי בדין מנהג על מ"ש בירושלמי לפי הריטב"א והגר"א (סי' תרפ"ח) בפ"א דכרך שחרב ונעשה של עכו"ם שבו אין קורין בט"ו וחוצה לו קורין, ולכ' שם לא שייך הסברא של מנהג כיון שבפנים אין קורין, הנה באמת אינו מוסכם שזה הדין, ע' בברכי יוסף ומה שנהגו בירושלים לקרוא בט"ו גם כשהיה אצל העכו"ם, הוא מטעם אחר דירושלים קביע וקיימא קדושתו ומקומה והוא מקום מסוים, וגם כל העיר רוצה להתבטל אליו, ממילא יש להם דינו וכמ"ש לקמן, אבל בסתם כרך אינו פשוט שזה הדין, ואפילו אם נאמר שכן נקטינן כך וכמ"ש בחזו"א, י"ל שכיון שבכל זמן אפשר שיחזרו וישבו בה ואז יצטרכו לקרוא בט"ו שם ובסו"נ, לכן השאירו הדין בסו"נ שיקראו בט"ו, אבל כשנשתקע לגמרי השם והמקום אין סברא זו ומסולק הדין של סמוך ונראה.

ואפילו אם נאמר שלא כדבריו לגבי ספיקות, אבל מ"מ כשאין שמו עליו ודאי אפשר לנקוט כמותו וכמבואר בירושלמי.

וא"כ בכ"מ שהשאלה היא בגלל שהוא סו"נ למקומות ישנים שהוא ספק או ודאי מוקף, וכדוגמה בקרית ספר וכד' אין בו חשש כלל לכ"ע, כיון שכבר נשתקע העיר ושמו, וכשהוא ספק יש גם הסברא של המשאת משה דבספק לא אמרינן סו"נ וכמו שביארנו לעיל, ורק בסו"נ למקום שלא נשתקע וכמו יפו או לוד אז יש הצד של

אלו אחרונים שסוברים שהוא דין שהכל בטל להכרך, אבל כל הני רבוותא חולקים עליהם.

ובזה מבואר ג"כ מה שמקשים דבתיקון ישכר^י (דף כ"ג) כתוב דעיירות וכפרים סמוך לצפת קורין מספק בשני ימים, ולכ' הוא דלא כהמנהג בכל עיירות החדשות שקורין רק בי"ד, ובפשטות הוא עפ"י סברת המשאת משה וכמ"ש לעיל (והמשאת משה מובא גם בביאור הלכה), אבל לפמ"ש י"ל שהמנהג בנוי ע"ז שבאופן שהעיר אין לו בטול להכרך מבואר בכל הראשונים שאינו בטל להכרך, ובאופן שנשתקע או אינו ברור הכרך לכו"ע אינו בטל, אבל בגלילות של צפת לא שייך כ"ז ממילא קורין בשניהם^ה.

והנה במ"ש סברא דכל סו"נ בנוי על לא תתגודדו וממילא יש לזה השלכות, הנה מצינו שגם כל הדינים של פרזים ומוקפין בנוי ע"ז, דבירושלמי איתא דהמפרש לים קורא בי"ד כרוב העולם, ומובא בכמה ראשונים וברמ"א בשם הכל בו, ולכ' צ"ב למה צריך הטעם של רוב העולם הא ים ומדבר אינו מוקף חומה וממילא קורין בי"ד, וע"כ שכיון שתקנת הפורים נתחלק בין המקומות של מוקפין ופרזים, ויש כלל שכל דבר שבנוי על חילוקי מקומות הוא בנוי עפ"י הסדר והכללים של מנהג המקומות, אע"פ שבמציאות כאן הוא פרוז וכאן הוא מוקף, וראיה לזה מיו"ט שני שכתבו הפוסקים שתלוי במנהג המקום, אע"פ שכ"א מבין וכן הוא בשורש שכאן הוא א"י וכאן חו"ל והטעם שיש בזה אין בזה, עכ"ז הוא בנוי ע"פ הכלל של מנהג המקומות, והמקור לזה הוא מהסוגיא דפירות שביעית ממקום למקום, ששם רואין שכשיש חילוק בין המקומות דנין עפ"י כללי המנהג גם כשהטעם משתנה עיי"ש, וא"כ גם כאן י"ל כך, ממילא כדי לומר שצריך לקרוא באיזה יום צריך לזה מנהג המקום ואם לא לא שייך כי התקנה בנוי כביכול עפ"י מנהג המקום, וממילא בים או במדבר שלא שייך לא היה באפשר לקרוא, ורק מצד הסברא שהוא נגרר אחר רוב העולם, וממילא עפ"י ודאי מובן שהכללים של סו"נ בנוי עפ"י כללי המנהג ולא תתגודדו^י.

^י הוא כעין לוח שהיה בערך בתקופת הב"י.

^ה וכן מדויק הלשון של התיקון ישכר "צפת ובנותיה".

^י ובספר עיר הקודש והמקדש ס' י' האריך להוכיח דאין דין לא תתגודדו במגילה (וזה לשיטתו שמפסיקין העיר באמצע לגבי מגילה), אבל לפימ"ש ודאי ששיך, דכל היסוד בנוי ע"ז.

ובזה מבואר דברי רש"י על מ"ש הגמ' ושושן דעבדא כמאן פירש"י דלא ידעינן
דהוא מוקף חומה מימות יהושע, ולכ' צ"ב דהא מאי נפ"מ במה שאין אנו יודעין
הא כיון שקורין בט"ו תוכיח מזה שהוא מוקף חומה מימות יהושע, ובאמת בטור
כתוב באופן ודאי דשושן אינו מוקף חומה מימות יהושע אבל פרש"י צריך להבין.

וע"כ שש"י רש"י דלקבוע שקורין בט"ו צריך להיות ידיעה לנו שהוא מוקף חומה
מבחוץ ואז אפשר לקבוע שקורין בט"ו, והסברא בזה שכיון שהוא יו"ט שבנוי על
חילוק מקומות וממילא ע"כ שהוא משועבד להכללים של מנהג, ובכללים של
מנהג אם נעדר לנו הידיעה על איזה מנהג אם היה במקום הזה אין בו דין מנהג,
ולכן גם בשושן שאין לנו הידיעה הזאת ממילא אין בו דין של ט"ו, וא"א לחייבו
מכח שאנו רואים שקורין בט"ו, והוא מקור גדול למ"ש ונפ"מ מאד לעיר לוד
שכתבנו להלן מזה.

ובחזו"א (או"ח סי' קנ"ג) משמע שלמד כמו המהר"ם אלשאקר ודעימיה שהוא
דין שהכל בטל להכרך, כי מקשה למה חזקיה היה מסופק בטבריא הלא הוא סמוך
לחמתן וכקושית המשאת משה, ולכ' י"ל שטבריא תדון בפנ"ע, וע"כ שסבר כמו
המשאת משה ומהר"ם אלשאקר שגם עיר חשוב בטל להכרך.

ועוד ממ"ש דאם היה קודם עיר רחוק מן הכרך וניתוספו בתים ונעשה סמוך יש
להעיר דין סמוך, ולכ' מכיון שהיה מקודם רחוק ונקבע שהוא עיר בפנ"ע למה
אח"כ שנעשה קרוב בטל להכרך, וע"כ שסובר כמו המהר"ם אלשאקר.

אלא שיש לדחות שהוא מיירי בעיר שבטל וטפל לגבי הכרך והוא מגלילותיה,
אלא שמצד הדין אינו יכול להיות בטל כיון שהוא רחוק, בזה יהני אם נעשה קרוב.

ואולי יש לדייק ג"כ ממ"ש דאם ניתוסף בתים להכרך אינו מועיל כי צריך להיות
סו"נ לעיקר המקום המחייב, ולכ' אם בנוי על הגדרים של תקנת עיירות ומנהג
ובודאי כשהעיר מתפשט נחשב חלק מן העיר א"כ לכ' יספיק סו"נ להעיר
שנתפשטה, וע"כ שלא דרך במהלך זה.¹

¹ ולכן הוצרך לידחק בטעם המשאת משה שלספק לא נותנין סמוך ונראה.

והמהרי"ל דיסקין שסובר שמספיק סו"נ להעיר שנתפשט, בנה זה באמת על דין של לא תתגודדו שכל העיר חייב להיות דין א' ולא מצד סו"נ, וממילא גם על העיר שנתפשט יש לו הדין של עיקר העיר ומספיק להיות סו"נ לשם.

ועוד יש לדייק ממה שהוצרך לדחוק בירושלמי על מ"ש ר"י דין הוא עיקר טבריא ולכן קרא בו בט"ו שזה לא עיקר הטעם עיי"ש, משמע דלא סבר התנאי שאם נשתקע המקום המדויק א"א לקרות בט"ו, אבל מ"מ אינו ראייה לענין נשתקע שמו לגמרי, או אפילו באופן שלא נשתקע אבל אינם רוצין להיות בדוקא חלק מן העיר, וכמ"ש בעיר לוד, כי בטבריא ודאי שרצו להיות חלק מטבריא הישנה וממילא לא צריך לדעת בדיוק שכאן הוא עיקר טבריא.

ומפי השמועה ידוע שהחזו"א קרא בבני ברק בט"ו בצינעא, ואפשר שאז היה שייך בזה לא תתגודדו, אבל כהיום שיש ציבור גדול שקורין בט"ו, א"כ לא שייך לא תתגודדו, כיון שנחשבינן ציבור בפני עצמן, אבל יתכן שכל זה היה בזמן שבני ברק היתה עיר קטנה מאוד ובטל לגבי העיירות הגדולות מסביב, אבל כהיום לא, אלא שלפי מה שדייקנו בחזו"א דמשמע שגם עיר גדולה בטלה לכרך, א"כ אין נפק"מ בזה.

ומ"מ העיקר בדברי הראשונים שהכל בנוי על הכללים של תקנת עיירות ומנהג, וממילא עיר גדולה אינה בטלה להכרך, ובאופן שבטלה מספיק להיות סו"נ להעיר שנתפשט וכדעת המהרי"ל דיסקין^ה.

דברים היוצאים: בכל עיירות גדולות שהם חשובין בפנ"ע כמו **"בבני ברק"** וכד' **קורין רק בי"ד**, מכיון שאינו בטל לגבי הכרך, והוא מבואר בכל הראשונים, הריטב"א, ותוס' רי"ד, וראב"ן, ואגודה, ורשב"א, והגהות מיימונית, והרמב"ן, ומרדכי, ותרוה"ד, ופשטות טור ושו"ע, ומהר"ם אלשיך, ותשובת בנימין זאב,

^ה ובספר תשובות והנהגות ח"ב סי' שמ"ז הביא בשם החזו"א, דהשכונות החדשות אם בטלין לירושלים קורין בט"ו, אם אינן רחוקין מיל מהעיר החדשה, והוא כדעת המהרי"ל דיסקין, ומ"ש בספר הוא רק באופן שאינו בטל, וכמ"ש שזה שיטתו דהדין של סו"נ הוא גם באינו בטל, ומ"מ אם בטל להעיר סובר לגמרי כהמהרי"ל דיסקין (ואפשר שגם התחשב בזה שלירושלים יש יותר צד שמתבטל לו), ואולי י"ל דהגם שבספרו כתב כן, אבל להלכה פסק כמו שמשמע בראשונים, וממילא הכל בנוי על גדרי העיר הכללי.

וא"ר ומ"ב שהביאו, והוא פשטות המשנה שעיירות גדולות קורין בי"ד, והראשונים קבעו כן לענין גיטין החמורים, והחולקים הם, המהר"ם אלשאקר (בפשטות), והחת"ס באו"ח, ובאהע"ז חזר בו, והצל"ח שכתב כן בגמ' ואין ראיה שפסק להלכה כיון שהודה דבש"ע לא כתוב כך, ולפי החת"ס שם יש הלבוש ועוד כמה, והמשאת משה, אבל הם בטלים נגד כל הראשונים, ואין לומר שנעשה לחומרא כיון שבכך יש חשש של מוציא לעז על גיטין הראשונים, וגם בראבי"ה (סי' תקס"ב) אוסר לקרות בט"ו מטעם בל תוסיף, וגם תנאי לא מהני עיי"ש, ואע"פ דבעיירות הספיקות לא נהגינן כמותו וכמו שהוא עצמו הקשה, אבל כאן שא"צ כלל להחמיר ורוצין להחמיר לצאת שיטת כמה אחרונים, מנגד זה יש סברא לצאת שי' הראבי"ה שיש בו משום בל תוסיף.

ובעיירות שהספק בהם הוא מחמת כל מיני שיירים של עיירות הישנות, לכו"ע א"צ מכיון שכבר נשתקע שמם.

והנה בעיר "לוד" שטוענין שכהיום מצאו ויודעין בבירור שזה לוד של חז"ל שהיה מוקף חומה, אבל מ"מ נראה שאין הדין שם לקרוא רק בט"ו אלא כעיירות הספיקות.

כי לפי מה שנתבאר שהיסודות של סו"נ בנוי על דין כללי של תקנת העיירות, א"כ יש לידע באופן שמתאחד שני מקומות שא' הדין שקורא בט"ו ולא' הדין שהוא קורא בי"ד, לדוגמא שהיה עיר גדולה שאינה בטלה להכרך שקורא בי"ד, ואח"כ ניתוסף בתים ונעשו עיר אחת עם הכרך מה דינו, ובודאי לקרות בעיר אחת כאן י"ד וכאן בט"ו א"א מטעם לא תתגודדו, וכמ"ש בגמ' יבמות (יד), ולתת חשיבות להכרכים לא נותנין לפי מה שנתבאר, א"כ צל"ב איך יתנהגו.

ולכ' צריך לילך אחר הרוב^ט דאם הרוב הוא דין של י"ד אז גם במקום של הכרך קורין בי"ד, ואל תתמה ע"ז כי בתשובות מהר"ם אלשאקר כשביאר ההו"א של הגמ' שלא הכל בטל להכרך, כתב בפי' שגם הכרך בטל להעיר, אלא שע"ז בא

^ט כמבואר בפוסקים, ובעיקר בש"ך יו"ד סי' רמ"ב בקיצור הנהגת הוראת או"ה, דבלא תתגודדו הולכין אחר הרוב.

המימרא דריב"ל שהכל קורין כהכרך, ולשיטתו דנותנין חשיבות להכרכים, אבל לפמ"ש מדברי הראשונים י"ל שגם הכרך בטל אם הוא המיעוט.

אלא שבאופן שאינו עיר אחת לא אמרינן שהכרך הקטן יתבטל לגבי העיר כיון שלמעשה יש לו חשיבות לגבי שאר דברים ממילא אינו בטל להעיר אבל בעיר אחת בהכרח צריך ללכת אחר הרוב.

אלא שי"ל שאם רוצין לקבוע כמו הכרך בט"ו רשאין מכיון שיש להם גם הכח של הכרך בעיר זה, אלא שצריך לקבוע יום א' לכולם מדין לא תתגודדו ויכולים לקבוע גם בט"ו.

וממילא מובן המנהג ב"ירושלים" שקורין בט"ו, אע"פ שעיר החדשה הוא גדול יותר מהעיר העתיקה, כי שם כולם רוצים המנהג של הכרך, וחוצץ מזה ששם לכתחלה התחיל כל ההתפשטות והשכונות על אופן של ביטול להעיר העתיקה, ואח"כ התרחב והולך, ואע"פ שבאמצע היה של גוים אינו מגרע.

וגם ירושלים הוא מקום מסוים בעולם וקדושתו קביע וקיימא, והביטול לו הוא בעצם וגם כל העיר רוצה להתבטל אליו, לכן קורין בט"ו גם כשהיה אצל גוים.

וראיה לזה מתקיעת שופר בשבת בזמן ביהמ"ק בר"ה דף כ"ט, שכל עיר שהיא רואה ושומעת וקרובה לבא לירושלים תוקעין בשבת, משא"כ ביבנה לא נתנו הדין הזה, הרי דהדין שהסביבות של העיר בטלין לגביי שייך יותר בירושלים, ובאמת שהגה"מ הנ"ל (המובא בב"י אהע"ז סי' קכ"ח) כשבנה דינו שהסביבות של העיר בטל לגביי הביא גם מר"ה הנ"ל, ופי' שם דלגבי יבנה לא נתנו הדין הזה, ולפי"ז י"ל דגם לגבי מגילה, גם אם יהיה עיר גדולה סמוך לירושלים יקראו בט"ו, דלגבי ירושלים כולם בטלין, דבפשטות לגבי ר"ה גם עיר גדולה היה תוקעין, וגם י"ל דלפי ההו"א דגמ' דביבנה היו תוקעין גם שלא בפני בי"ד, י"ל שגם בכפרים וכדו' הסמוכין היו תוקעין, ורק בעיר הסמוך לא היו תוקעין, (וזה כונת הגה"מ דביבנה לא נתנו דין הזה, היינו לפי ההו"א, דלמסקנא תוקעין רק בפני בי"ד).

¹ ועל השטח בין העיר לכרך אם מתבטל להכרך או להעיר, ע' בספר ציץ הקדש סי' נ"ג.

אבל בריטב"א בר"ה כתב בפ' דהדין של רואה ושומעת בר"ה הוא דין של ירושלים ובנותיה, עיי"ש. דהיינו שהגלילות בטלין לעיקר העיר, ובזה מובן מה שהגה"מ למד משם לענין גט דהסביב בטל להעיר. (דלפמ"ש לעיל צ"ל שלמד מר"ה דכמו לשם בטלין לירושלים גם עיר גדולה, גם בשאר עיירות בטל לו הסמוך לו, אלא ששם הוא רק באופן שאין לו חשיבות).

גם למדין מהריטב"א דכשכתוב בגמ' עיר, אינו מוכרח שמדובר גם בעיר גדולה כאנטוכיא, ודלא כמ"ש החת"ס בתשובה, וא"כ אין שום ראייה מרש"י ומכל האחרונים שכתבו דגם עיר בטלה לכרך, כי אפשר לפרש עיר על עיר שבטלה לכרך.

אלא שצ"ב דא"כ למה בר"ה צריך ד' תנאים שיגרר אחר העיר, דהיינו, רואה, ושומעת, וקרובה, ויכולה לבוא, ובשאר דיני התורה מספיק שיהא סמוך או נראה^א, ועוד למה ביבנה לא נתנו הדין הזה (לפי ההו"א שאינו תלוי בבי"ד).

וצ"ל לפימ"ש הרמב"ן והטו"א דהדין של תקיעה בירושלים ובפני ביד הוא מטעם שיש אימת בי"ד ואימת ירושלים, ואין חשש של יעבירנו ד"א, וא"כ י"ל דבסמוך או נראה לבי"ד לא שייך כ"כ טעם זה, וצריך ד' תנאים, וגם רק בירושלים.

אלא שהגה"מ מביא ראייה לעצם הדבר שהגלילות בטלין להעיר, ומ"ש שם שאינן ראיות גמורות הוא מטעם דסוכ"ס א"א ללמוד משם באופן ודאי לגט, אבל שורש הדבר ודאי כך הוא, שהוא דין של טפילות להעיר, וגם הב"י מביא ההגה"מ עם הראיה ממגילה, ומשמע שסבר שזה ראייה גמורה.

ואין לדחות דמ"ש הריטב"א "ובנותיה" אין כוונתו רק להגלילות, אלא שכל עיר גדולה כמות שהיא נקרא טפל לירושלים, זה אינו, דמלבד דזה דוחק בדבריו, מ"מ א"כ למה כשבי"ד היו במקדש לא אמרו שכל הסמוך בטל להמקדש שהוא ודאי החשוב מכולם ורק כשגלו לירושלים התחיל הדין של רואה ושומעת וכו', כמו"ש הריטב"א, וע"כ שהוא רק דין בעיר, וכמו בכל התורה, ולא בדבר אחר אפילו שהוא

^א ועי' בטורי אבן מגילה ג. שנתקשה בזה.

עיקר הקדושה, וממילא ודאי שהוא בנוי על הכללים של סתם עיירות, אלא שיש יותר הגבלות של רואה ושומעת וכו'.

והעיקר כמ"ש הריטב"א שגם בירושלים צריך להיות בטל אצלו, וה"ה לענין מגילה, ובזה אתי שפיר המשנה דעיירות גדולות קורין בי"ד, שכולל בזה גם עיר גדולה שיהיה סמוך לירושלים.

ובטו"א נתקשה מאי מעליותא דירושלים שיתקעו בו, והוא ר"ל שכיון שרצו להשאיר התק"ש בשבת, וכעין זמן הבית, בחרו במקום שיש בי"ד וגם בירושלים שהוא "אם לכל ערי ישראל", ולפיכך ש"ל שהוא דין בכל התורה דלירושלים יש יותר ביטול^{יב}.

ועכ"פ איך שיהיה רואין להדיא שהסמוך לירושלים בטל אצלו יותר משאר ערים, ובין אם נאמר שגם עיר גדולה בטלה לגביה ובין אם לפי הריטב"א שרק הגלילות, מ"מ רואין שלענין תק"ש שרק בירושלים אמרו זה, ולא בשאר מקומות.

אבל בעיר לוד דכשנקבע הישוב היה עיקר העיר אצל ערבים, וגם לא ידעו בודאי אם זה הלוד, ואפילו אם נאמר שידעו דבתוך השטח באיזה מקום שהוא יש הלוד הישנה, (ולפמ"ש עפ"י הירושלמי ורש"י צריך לידע המקום, ואז אפשר להתבטל לו), גם הישוב לא היה דבוק ממש לעיקר העיר, נמצא שלכתחלה לא נקבע עם ביטול להעיר לוד של פעם ונדון בפנ"ע, ובמשך הזמן נתרחב ועכשיו הוא כבר יותר גדול מהעיר העתיקה, וא"כ אפילו שעכשיו נתברר שבאיזה מקום שם הוא בודאי העיר לוד הישנה, אבל מכל מקום העיר החדשה הוא כבר נדון בפנ"ע ואינם רוצים להתבטל להישנה, וגם אין שם ביטול בעצם כמו שיש בירושלים, וממילא חזר הדין שהולכין אחר הרוב לקרוא בי"ד, ובזה יש מקום למנהג רוב העיר שתופסין עיקר הפורים שם בי"ד.

אלא שמ"מ ראוי לנהוג שם כמו עיירות הספיקות, מכיון שמתחילת הישוב נהגו כך נמצא שגם אם להם לא היה רצון להיות בטל לעיר לוד של פעם אבל מ"מ רצו

^{יב} והטורי אבן לשיטתו, דבמגילה התקשה מ"ש מגילה מתק"ש, ומחלק שם דבמגילה שייך לא תתגודדו ובתק"ש לא, ומשמע שכל דינים אלו הם דינים במגילה ובר"ה, ולא דינים כללים, ולכן דחה פ"ה הרשב"א דף ב' במגילה דלכל עיר יש סו"נ.

להיות בטל לאיזה עיר ישן שיש בו עכ"פ ספק, וממילא קורין כעירות הספיקות, אבל מ"מ יש מקום גם לנוהגין רק י"ד מכיון שמנהג של ספק אינו כ"כ חזק וכמ"ש לעיל, ממילא אפשר לשנותו אח"כ ולומר שרוצין להיות לגמרי נדון בפנ"ע ולקרות רק בי"ד.

ועפי"ז מובן היטב דברי רש"י שכתבנו למעלה שצריך ידיעה מבחוץ שכאן הוא מוקף, כי אם לא יש לו דין של נשתקע העיר והעיר של עכשיו אינו בטל להקודם.

ועפי"ז מובן שזה כונת הירושלמי "שדין הוא עיקר טבריא" וכיון שידע וגם היו עוד שידעו ממילא נשאר הדין שרוצים להתבטל לטבריא הישנה ולקרות בט"ו, משא"כ בעיר לוד שבזמנינו²¹.

ובעיר החדשה "אחיסמך" שהוא סמוך ונראה ללוד (כך מוסרים), תלוי, דאם היא עיר בפני עצמה לעניין "עיריה" וכדו', קורין רק בי"ד, ואם יטפלו אותו ללוד יש לו דין של סו"נ לעירות הספיקות, (והגם דיש צד דכיון דבלוד יש הרבה שקורין רק בי"ד, מאיזה טעם שיהיה, אבל האיסור של לא תתגודדו לא שייך, ולפי הטו"א והחת"ס כל סו"נ בנוי על לא תתגודדו וכמו שהארכנו לעיל, אבל מ"מ יש לקבוע לכתחילה כמו שצריך, כי גם בנעשה של עכו"ם נקטו כמה פוסקים שקורין בסו"נ בט"ו, אע"פ שבו לא קורין, והטעם כמ"ש לעיל דיש לחשוש שיחזור הדבר כמות שהיה, לכן נשאר הדין, וה"ה לענין זה, ובפרט שיש הרבה שמתוספים כל שנה לקרוא גם בט"ו, והגם שיש לחלק כי כאן הוא רק עירות הספיקות, מ"מ לכתחילה יש לקבוע כמו שצריך.

ובערים כמו צפת וכד', שגם שם יש צד שהחדש הוא יותר מהישן, מ"מ כולם קוראים כמו הישן וכמו בירושלים, והגם שאין שם כל הסברות שיש בירושלים,

²¹ ומה שיש שכתבו לנהוג בלוד בשניהם בודאי אינו נראה כלל, וטעו בזה מאד, ובנו עצמם על דברי גדול א' שגם אם אפשר להישבע שזה הלוד הישן נשאר המנהג על מקומו, והבינו שזה דין חדש של פורים מצד המנהג, ובנו ע"ז תלים של הלכות, ואינו נכון כי אותו גדול כונתו דא"א לעולם לברר דברים כאלו, כי גם אם א' יכול לישבע, אבל הציבור אין להם לסמוך על אותו א', וגם אפשר כונתו למ"ש שמכח המנהג אז העיר כבר נדון בפנ"ע ל"ד ואינו נגרר ללוד הישן.

אבל מ"מ הכל בנוי על מהלך של ביטול והתפשטות העיר הישן ורוצין להתבטל להישן, אלא שבירושלים הוצרכנו לומר סברות כי שם קראו גם כשהישן היה אצל הערבים.

ולפמ"ש בירושלים מיושב היטב מ"ש בספר ציץ הקדש בשם ר"ש סלנט בשם חמיו הגרי"ז מסלנט, דלפי פ' אחד בב' הגר"א יוצא, דאם עיר שנעשה של עכו"ם ורובו ככולו אין קורין בו בט"ו וא"כ איך קורין בזמנינו (היינו בזמן הגרי"ז מסלנט) בט"ו כיון שרוב הוא עכו"ם, אבל לפימ"ש שבירושלים אין הדין הזה, כי ירושלים קביע וקיימא וא"א להתבטל וכל הירושלמי הוא רק בכרכים אחרים.

ויש להוסיף דיש שיטה בראשונים רש"י דף י': ותוס' ועוד דכל הדין של מוקף חומה במגילה ואע"פ שאין לו עכשיו, הוא להשי' דקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא, אבל אם לא קדשה וכמו שאנחנו פוסקים אין הדין הזה, וע' טורי אבן שהרבה להקשות ע"ז, אבל מוכח שזה שיטתם, וא"כ יש עוד צד דבירושלים שנקטינן שלא בטלה קדושתו מהדרינן לקרוא בט"ו, משא"כ בשאר כרכים.

תבנא לדינא:

עיר גדולה שנדון בפנ"ע לעולם קורין בי"ד, ואין בטל לכרך גם אם הוא סו"נ, ואין להחמיר ולקרות גם בט"ו, כי א"כ יש חשש לעז על גיטין הראשונים, וגם חשש בל תוסיף, ובאופן שנשתקע שמו של עיר הישן לכו"ע קורין בי"ד.

ולכן בבני ברק קורין בי"ד, ובישובים חדשים שיש חששות של סו"נ או שבעיר עצמו יש חשש שיש שיריים מעיירות עתיקות, מ"מ קורין רק בי"ד לכו"ע, כיון שכבר נשתקע שם העיר הראשון.

ובירושלים לעולם קורין בט"ו מכמה טעמים, דהעיר נתפשטה, וגם שהוא מקום מסוים, וקדושתו קביעא, ורוצה להתבטל לו, וגם דקידשה לעתיד לבוא, וממילא כל השכונות שמסביב בטלין לו, וכל שסמוך ונראה להעיר שנתפשט גם קוראין בט"ו, (וכדעת המהרי"ל דיסקין, והשמועה בשם החזו"א), כיון שהכל בנוי על גדר מנהג, ואפשר לסמוך גם על העירוב.

ועיר שאינה בטלה לירושלים וסמוך ונראה לו, יש להסתפק דאפשר שכולם בטלין לירושלים, אך העיקר כמ"ש הריטב"א לענין תקיעת שופר דרך בבטל לו.

ובעיר צפת קורין בכל העיר **כעיירות הספיקות**, מכיון שכל העיר בנוי על התפשטות העיר העתיקה.

ובעיר לוד יש לנהוג כעיירות הספיקות, ומ"מ יש מקום לנוהגין רק בי"ד, ואותם שרוצים לשנות ולהפך העולם לקרוא בלוד רק בט"ו הם נכנסים לחשש איסור של לא תתגודדו.

והסמוך והנראה לעיירות הספיקות מעיקר הדין קורא רק בי"ד וכמ"ש במשאת משה, וכמ"ש לעיל דהכל בנוי על כללי מנהג, ובספק לא שייך, ומ"מ יש מקום להחמיר באופן שבטל להעיר, וכמ"ש בתיקון ישכר דבגלילות צפת קורין כספיקות.

ובעיר החדשה "אחיסמך" שהוא סמוך ונראה ללוד (כך מוסרים), תלוי, דאם היא עיר בפני עצמה לעניין "עיריה" וכדו', קורין רק בי"ד, ואם יטפלו אותו ללוד יש לו דין של סו"נ לעיירות הספיקות.

וכשנעשה של עכו"ם, בירושלים קורין בט"ו מכמה טעמים, ובשאר עיירות תלוי בפלוגתת אחרונים.

והשיעור של סמוך ונראה בכל הכרכים הוא גם לעיר שנתפשט.

עוד יש להעיר בסוגיא דבן כרך שהלך לעיר וכו'

דבספרים של זמנינו מקובל שגם בהולך ממקום של ספק לודאי או להיפך יש כל הדינים שמבואר שם בפוסקים, (אלא שבמקום יש צדדים להקל מקילים יותר בזה), אבל לענ"ד נראה עפ"י מה שהבאנו מהדין של חילוק מקומות במסורה על עופות ומגבינות עכו"ם, שכשיש מנהג המקום שיצא משם והלך לשם אם א' הוא מנהג ודאי והשני ספק אז המנהג של הודאי גובר על הספק וא"צ לנהוג כמותו, והמקור י"ל שהוא מגמ' פסחים נא. דמא"י לבבל המנהג של א"י גובר, וכמ"ש התוס' הטעם דאירא דא"י מחכים, הרי שאם מנהג של א' מהם יותר חזק הוא גובר, והגם שבפוסקים לא מצינו דין זה של א"י לבבל, י"ל דלמסקנא לא נקטינן כמהלך הזו שא"י הוא יותר חזק, אבל עצם הדבר כשא' חזק מהשני נשאר.

ולכן כשא' הולך ממקום של ספק למקום של ודאי, אז הדין של ודאי גובר אצלו אע"פ שעתיד לחזור לפני עה"ש, וכמו בגבינות עכו"ם, וכן להיפך ממקום של ודאי למקום של ספק גובר אצלו הודאי, וכמו בדין של מסורה בעופות, אלא שיש בזה נפ"מ, שאם עתיד לחזור להודאי אז יש לו כבר עכשיו הדין של הודאי, (משא"כ בודאי עם ודאי, כתוב ברשב"א שיכול לקרוא רק כשחוזר למקומו). אבל אם אינו עתיד לחזור י"ל דכיון דבפורים פרוז בן יומו מקרי פרוז, הרי הוא כמו בשאר איסורים דאין דעתו לחזור כלל, ובזה יש לו הדין של העיר שהוא שם.

וזוה הכל בודאי של י"ד, אבל מודאי של ט"ו לספק אינו כן, דמכיון שהספיקות מברכין בי"ד נמצא שתופסין לעיקר יום הראשון, ולכן יש כל הדינים שנתבארו בסוגיא, אבל י"ל שזה בסתם עיירות הישנות בא"י שהספק אינו ברור כ"כ, אבל בטבריא וכד' שהספק הוא אמיתי ממש, ומה שמברכין בי"ד הוא בגלל שבוחרין יום א' שהוא קריאה לרוב העולם, או מחמת הירושלמי שבדיעבד יצא בי"ד, א"כ אין ראייה שהעיקר הוא יום י"ד, אבל מ"מ אינו נראה כן כיון שסוף סוף בצורת הדברים מברכין ביום ראשון יהיה הטעם איזה שיהיה, אז בזה נקבע שהעיקר הוא ביום ראשון עכ"פ מצד מנהג, ממילא יש כל הדינים של בן עיר שהלך לכרך, אבל מספיקות לעיר של י"ד, אז הודאי גובר ועפ"י מה שנתבאר למעלה.

